

Social statistik och analys/
Befolkning och levnads-förhållanden
Jonas Olofsson

Möte i användarrådet för demokratistatistik 23 november 2023

Närvarande:

Henrik Ekengren Oscarsson, ordförande, Göteborgs universitet (GU)
Anna Nyqvist, Valmyndigheten
Helena Bengtsson, Gota media
Paula Blomqvist, Kulturdepartementet
Kalina Lindahl, Riksdagens utredningstjänst (RUT)
Fredrik Furtenbach, Sveriges radio (SR), pt 1-3
Martin Lidhamn, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)
Sven Oskarsson, Uppsala universitet

Ej närvarande:

Tiina Ekman, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF)

Närvarande från SCB:

Thomas Helgeson, SSA/BL/LD
Marie Lideus, SSA/BL/LEDN
Leonora Uddhammar, SSA/BL/LD
Jonas Olofsson, SSA/BL/LD
Mikaela Järnbert, SSA/SU/ST,

1 Godkännande av dagordning

Dagordningen godkändes utan invändning.

2 Informationsrunda – aktuell information från rådets ledamöter och SCB

Leonora Uddhammar, SCB, påminde om att det inte genomförs någon partisympatiundersökning i november. Nästa PSU samlas som vanligt in i maj men publiceras efter Europaparlamentsvalet den 9 juni. Det blir en publicering istället för två och det kommer ställas frågor om röstande i riksdagsvalet och Europaparlamentsvalet, men eftersom estimatoren inte går att användas för Europaparlamentsvalet kommer redovisningen mer ske i form av korstabuleringar.

Martin Lidhamn, berättade om valanalyser som SKR gör under mandatperioden. Det har varit tre renodlade maktskiften på kommunsidan och ett på regionsidan. Men i många kommuner har partier tillkommit eller fallit ifrån den

styrande majoriteten. Som konsekvens av många minoritetsstyren blir det också många folkinitiativ och namninsamlingar för folkomröstningar, vilket används av oppositionen. SKR har publicerat en färsk rapport om detta av statsvetaren Ann-Cathrine Jungar.

Paula Blomqvist, Kulturdepartementet, informerade att regeringen har i budgetpropositionen för 2024 avsatt 20 miljoner kronor till olika valdeltagarinsatser i samband med Europaparlamentsvalet 2024. Det är inte klart exakt hur de fördelas i nuläget men kommer framgå av regleringsbrevet framöver. En punkt i Tidöavtalet är att en parlamentarisk kommitté tillsätts med uppdrag att se över valsedelsystemet, ärendet bereds i Justitiedepartementet.

Sven Oskarsson, Uppsala universitet berättade om en konferens som anordnades på registerforskningens dag tillsammans med Vetenskapliga Rådet och andra forskare. Den kommer genomföras även nästa år och är ett tips till alla som är intresserade av ämnet. I samband med valet 2022 genomfördes SMS-insats, men preliminära resultat dröjer på grund av väntetider med att få tillgång till data.

Helena Bengtsson, Gota media, berättade om olika arbeten hon varit involverad i. Bland annat hjälper hon journalister att beskriva var människor bor. Gick dock ej att få fram var unga singelhushåll fanns. De har även tittat på en namninsamling där många hade skrivit på flera gånger, därmed svårt att utvärdera. De har även gjort webenkäter om förskolan där föräldrar och pedagoger får svara på frågor. Motsatta svarsbilder där föräldrar är nöjda och pedagoger missnöjda med verksamheten.

Thomas Helgeson, SCB, berättade om läget för andra undersökningar som finns på sektionen: ULF/SILC som publiceras under våren. SCB gör också en ny barn-ULF, första sen 2019 med webinsamling och urval på 30 000 barn. Publiceras 27 mars. Även befolkningens IT-användning finns på sektionen och publicerade nyligen resultat.

Marie Lideus, berättade att SCB har en ny biträdande GD. Det är Magnus Sjöström som tidigare var avdelningschef på SSA. Ny avdelningschef på SSA håller på att rekryteras. Magnus får extra ansvar för att följa upp prioriteringar och att vi åstadkommer de effektförändringar som har angetts. SCB får, precis som flertalet andra myndigheter, sänkta anslag på 1 procent vilket motsvarar cirka 6 miljoner kronor. För SSA (Avdelningen för social statistik och analys) så genomförs en sammanslagning av två sektioner inom intervjuarverksamheten vilket innebär att en del besparingar uppstår där. SCB har även nya lokaler i Örebro för den som har vägarna förbi.

Anna Nyqvist, Valmyndigheten, berättade att planering och genomförande av Europaparlamentsvalet 9 juni är i full gång. Mycket samverkan med olika medlemsländer. Bland annat kring cybersäkerhet. Det är inte ett optimalt säkerhetsläge. Valmyndigheten ser däremot ingen stor risk för köer i valet 9 juni på grund av lägre valdeltagande och färre valsedlar. Men det är viktigt att ytterligare påverka väljarbeteendet till förtidsröstning inför 2026 års val. En kommentar från användarrådet var att det skulle vara önskvärt om det gick att se förtidsröstning i valdeltagandeundersökningen. Möjligheter till detta kan

komma om SCB hinner byta skanningsystem före sommaren. Anna lyfte också förslaget att SCB och Valmyndigheten tillsammans tittar på hur en digital röstlängd, helt eller delvis, i 2026 års val skulle påverka insamlingen av valdeltagandedata och vad som efterfrågas.

Jonas Olofsson, SCB, berättade att insamlingen av förtroendevalda i kommuner och regioner har avslutats. För första gången kommer undersökningen ha ett bortfall då sju kommuner inte skickat in uppgifter om förtroendeuppdrag. När det gäller totala antal av uppdrag och förtroendevalda kommer inputering ske från 2019, men i övrigt kommer det vara ett bortfall i undersökningen.

Kalina Lindahl, RUT, berättade att det har varit något mer uppdrag om demokratistatistik. Bland annat har de fått god hjälp av Valmyndigheten och även SCB:s demokratistatistik används flitigt. Därutöver pågår ett arbete på uppdrag av Riksdagsstyrelsens jämställdhetsgrupp med att uppdatera uppgifter om jämställdhet på olika positioner i riksdagen, samt vem som motionerar etc. RUT har även inlett ett arbete med att se över olika metoder. Det gäller forskningsöversikter, webbskrapning, chatbotar etc.

Fredrik Furtenbach, berättade att ekot börjat köpa partisymptiundersökningar av Indikator. De har ett liknande upplägg som SCB:s partisymptiundersökning, men något mindre omfattande. Frågor handlar om partisympti, sakfrågor, förtroende för partiledamöter med mera.

Henrik Ekengren Oscarsson, Göteborgs universitet, lyfte bland annat könsskillnader i politiken, män går till höger, från en rykande färsk publicering: *Hur röstar folk?* Dessutom arbetar man med boksläpp 1 mars, Väljarna och valet. Med ambition att förklara varför valet gick som det gick. Dessutom är riksdagsundersökningen nästan färdiginsamlad, med cirka 80 procents svarsfrekvens. Det pågår också förberedelser inför 2024 års Europaparlamentsvalundersökning.

3. Politikernas trygghetsundersökning (PTU)

Politikernas trygghetsundersökning görs av Brå på uppdrag av regeringen. Åsa Irlander Strid berättade att bakgrunden till att undersökningen genomförs är att brott mot förtroendevalda inte har en egen brottskod och att det därför är svårt att följa upp på något annat sätt, även om brotten numera taggas av polisen vilket möjliggör vissa analyser. PTU genomfördes 2023 var den sjätte jämförbara undersökningen och den rör utsatthet under 2022.

Undersökningen är en totalundersökning bland folkvalda i riksdag, region- och kommunfullmäktige, ca 14 000 ledamöter. Inom ramen för undersökningen ställs frågor om brottsutsatthet, men även händelser som ligger i gråzonen om det skulle betraktas som brott juridiskt. Som så många andra undersökningar har det varit dalande svarsfrekvenser som i de senaste undersökningarna har stabiliserats kring 60 procent.

Ungefär tre av tio uppgav att de utsatts för hot och trakasserier eller våld, skadegörelse och stöld under 2022, i egenskap av förtroendevald. Utsattheten ökar under valår. Det är något vanligare att kvinnor blir utsatta. Oron att bli utsatt, eller att anhöriga skulle bli utsatta var i princip lika vanlig som att bli

utsatt. Hot och trakasserier är vanligaste formen av utsatthet och det är allra vanligast på sociala medier och det är vanligare att kvinnor blir utsatta för hot och trakasserier.

När det gäller förtroendevalda för de olika partierna så är det Miljöpartiets företrädare som i störst utsträckning blir utsatta, knappt hälften, medan övriga partiets företrädare i regel ligger mellan 25 och 35 procent. Lägst andel som angett att de blivit utsatta var Kristdemokraternas företrädare.

Åsa visade även resultat som att det var vanligast med utsatthet i våra storstäder, bland yngre folkvalda jämfört med bland äldre, bland de som är mer aktiva på sociala medier och internet och bland dem som blir mer omtalade och omskrivna i olika medier.

Undersökningen innehåller även resultat om vem som utsätter politikerna för brott, anmälningsbenägenheten, erfarenheter av polisen, konsekvenser, där nya frågor fångar upp att många begränsar sig på sociala medier som en konsekvens av utsatthet och den oro som det medför. Det är också relativt vanligt att överväga att lämna sitt uppdrag som en konsekvens av utsattheten. Och även om inte själva utsattheten har ökat över tid tycks det som att konsekvenserna av utsattheten ökar.

En fundering från användarrådet var om utsattheten också präglar vilka som vill hålla på med politik framöver och att bara de hårdhudade blir kvar?

4. Kort rapport inför Europaparlamentsvalet

Jonas Olofsson informerade om planer på en kort rapport om det svenska Europaparlamentsvalet nästa år. Tanken var att publicera i maj. Det skulle vara fokus på tidsserier och rapporten tar inspiration från mandatperiodsrapporten som publicerades innan valen 2022. Den kommer rymma uppgifter om valdeltagande, valresultat, nominerade och valda eller i alla fall mandatfördelningen, samt den svenska EU och Euroopinionen. Tar sin utgångspunkt i folkomröstningen 1994 fram till idag.

Användarrådet var positiva till en sådan rapport. Önskvärt är ett tidigare publiceringsdatum i april om möjligt. Även intressant med stad och land-perspektiv i en sådan rapport där det är möjligt.

5. CKM - en metod för röjandekontroll

Mats Bergdahl-Kercoff berättade om, Cell Key Method, den metod för att röjandeskydda totalräknade frekvenstabeller som SCB har fattat beslut om att införa. Det är viktigt för SCB att kunna tillhandahålla ändamålsenlig statistik som är tillförlitlig samtidigt som vi lever upp de till lagkrav och internationella riktlinjer som finns om att skydda individuella uppgifter. Metoden tillåter oss att publicera statistik som inte riskerar att röja individer, även vid detaljerad redovisning i olika redovisningsgrupper. Vidare lämnar den inte viktiga och svåra bedömning kring röjande till enskilda handläggare.

Kortfattat innebär metoden att ett brus tillförs genom att alla individer får slumpvärden vilka summeras och sedan ger det brus som ska appliceras på cellen. Det gör att man inte säkert kan veta det ursprungliga värdet och ger ett skydd som SCB anser är balanserat och tillräckligt. Metoden innebär att en viss medveten osäkerhet tillförs statistiken, men givet de felkällor som förekommer också i registerbaserad statistik har det normalt liten påverkan på det statistiska informationsvärdet. Samtliga statistikvärden, inklusive totaler, som är större än noll justeras med ett litet negativt eller positivt heltal. Vissa statistikvärden lämnas oförändrade. En följd av metoden är att de redovisade totalerna inte alltid är lika med summan av deras redovisade delar. Den tillförda osäkerheten är liten, men påverkan är större för låga frekvenser än för höga. Detta har betydelse även för andelar som alltid bör tolkas med försiktighet när de är baserade på låga frekvenser.

Metoden har implementerats på befolkningens arbetsmarknadsstatus (BAS) och ska framöver implementeras på all totalräknad individstatistik. Näst på tur är befolkningsstatistiken, och inkomststatistiken, vilka båda har tittat på vilka konsekvenser som detta innebär. Bland annat kommer implementeringen innebära stora IT-resurser avseende nya tabeller för befolkningsstatistiken.

Under 2024 tas en komplett plan fram för hur metoden ska implementeras för övriga statistikprodukter på SCB. Eftersom detta är nytt kommer vi säkerligen få återkomma till denna fråga framöver när det finns en mer handfast plan för tabeller inom demokratistatistiken.

6. Nästa års digitala demokratidag

Mikaela Järnbert, SCB, berättade om utvärderingen från 2022 års demokratidag. Väldigt positiva omdömen överlag. Men på grund av att många som anmält fysiskt deltagande inte dök upp kommer SCB att nästa år anordna en digital demokratidag. Det hänger främst samman med resurser på Kommunikationsavdelningen. Det kommer bli en studiosändning. Dagen kommer som vanligt vara på hösten i september eller oktober. På förslag var att få med IDEA och prata om demokratiutveckling i världen.

7. Övriga frågor

Inga övriga frågor diskuterades.